

5. BÖLÜM

MANTIK FELSEFESİ

A. MANTIK FELSEFESİNİN KONUSU

B. MANTIK FELSEFESİNİN ELE ALDIĞI BAZI SORUNLAR

"Felsefe, mantığı inceleme ve hatta mantık konusu yaparken, yine aynı mantığın ilkelerini ve düşünme formlarını kullanmadan hiçbir şey yapamaz."

Doğan Özlem

BU BÖLÜMÜN AMAÇLARI

Bu üniteyi bitirdiğiniz zaman,

- Mantık ve bilim felsefesinin amacını kavrayacak,
- Mantık felsefesinin temel sorularını tanımlayacak,
- Mantık ve varlık bilgisi arasındaki ilişkileri öğrenecek,
- Mantığın günlük hayatla ilişkisini kurabilecek,
- Mantık ilkeleriyle ilgili olan sorunları açıklayabileceksiniz.

NASIL ÇALIŞMALIYIZ?

- Konu içindeki soruları yanıtlayın.
- Her konuda verilen örnekleri dikkatle inceleyerek, aynı konulara kendiniz değişik örnekler bulun.
- Verilmiş olan örnekleri tekrarlayın.
- Bu bölümün sonunda yer alan kaynakları kullanın.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. "Düşünme üzerine düşünmek" ne anlama gelir?
2. Felsefenin ne olduğunu ve hangi konular üzerine çalıştığını araştırınız.
3. İnsanlar, aynı konuda neden farklı düşünürler? Nedenlerini araştırınız.

1. MANTIK FELSEFESİNİN KONUSU

Felsefe, evren ve varlık hakkında bütünsel bir açıklama yapmaya çalışan bilgi türüdür. Bu anlamda felsefe tüm bilimlere yol gösterdiği gibi, bilimlerin mantıksal yapısını ve işleyişini anlamaya çalışır. Dolayısıyla bilim ve felsefe arasında çok yakın bir ilişki vardır. Bu ilişkiden bilim felsefesi denilen bir alan ortaya çıkmıştır.

İleri sürülen düşünceler bilimin, felsefenin ve günlük yaşantının ortak unsurlarıdır. Bilgilerimizin bize bir yarar sağlaması için, her alandaki düşüncelerimizin ifadesi kesin ve anlaşılır olmalıdır. Mantık felsefesinin ve bilim felsefesinin işlevi de bu noktada ortaya çıkar.

Mantık felsefesinin amacı, mantığın anlam, ilke ve temel kavramlarıyla ilgili sorunları tartışmaktır. Bilim felsefesi, bilimin dilsel yapısını çözümlene, eleştirme ve anlamaya çalışır. Bu anlamda bilimlere yol gösterir. İçeriklerin bilgisine ulaşabilmek için felsefe de, mantıktan yararlanır. Felsefe, her şeyi kendisine konu edindiği için, mantığı da inceleme alanı içine alır. Böylece mantık felsefesi oluşmuştur. Bu anlamda felsefe, bilim ve mantık arasında karşılıklı bir ilişki olduğu söylenebilir.

2. MANTIK FELSEFESİNİN ELE ALDIĞI BAZI SORUNLAR

Mantık felsefesinin ele aldığı temel sorunlardan bir kısmı şunlardır:

- * "Mantık" kavramıyla ilgili sorunlar,
- * Geçerlilik kavramıyla ilgili sorunlar,
- * Mantık değişmezleriyle ilgili sorunlar,
- * Doğruluk ve varlıkla ilgili sorunlar,
- * Mantık ilkeleriyle ilgili sorunlar.

Şimdi, mantık felsefesinin üzerinde durduğu sorunları kısaca görelim.

"Mantık" Kavramı İle İlgili Sorunlar

Mantığın ne olduğu sorusu en önemli tartışma konularından birisidir. Bu noktada, mantığın tanımıyla ilgili olarak iki sorun ortaya çıkar: Birincisi, mantığın bilim mi yoksa felsefenin bir alt dalı mı olduğuyula ilgilidir. İkinci sorun ise, mantığın aradığı doğru düşünme için önemli olan "geçerliliğin" ne olduğuyula ilgilidir.

Diğer taraftan, değişik mantık alanları arasında bir birlik yoktur. Yani, önermeler mantığı, niceleme mantığı, kiplik mantığı ve özdeşlik mantığı birbirleriyle uyumluyken, bu alanlar çok değerli mantık ve varlık mantığıyla uyum gösteremez. Bu durumda mantık biliminin birliği bozulmaktadır. Mantık ve bilim felsefesinin işlevi, mantıktaki değişik yaklaşımları akılcı bir biçimde değerlendirerek bu mantık alanları arasında en uygun seçimi yapmaktır.

Doğruluk Değeri ve Varlık Kavramıyla İlgili Sorunlar

Birinci bölümün başında, mantığın içerikle değil biçimle ilgilendiğini söylemiştik. Bu nedenle de mantık doğrusu ve bilgi doğrusu arasında bir ayırım yapılmıştır. Mantık doğrusu önermelerin biçimiyle, bilgi doğrusu önermelerin içerdiği bilgilerle ilgiliydi.

Mantıksal doğrular çelişik olmayan doğrulardır. Dolayısıyla, mantıksal doğruluk çelişkisizliği ifade eder. Bu noktada mantık felsefesinin ele aldığı bir takım sorunlar ortaya çıkar:

Bir önermenin doğru olması ne anlama gelir?

Bilgi ile nesnesi arasında tam bir uyum olabilir mi?

Bilgi doğrusuna uygun dediğimiz önermeler gerçekliğe ne kadar uygundur?

Bazı düşünürler bu sorulardan yola çıkarak, akıl ilkelerini varlığın ilkeleri saymışlardır. Bu düşüncenin temeli, akıl ve varlık arasında bir uygunluk olduğu düşüncesidir. Bu durumda, aklın, varlığı olduğu gibi yansıttığı düşüncesi ortaya çıkar. Ancak bazı düşünürler de varlık hakkındaki bilgilerimizin görelî (kişiden kişiye değişen) olduğunu söyleyerek buna karşı çıkmışlardır.

Mantık İlkeleriyle İlgili Sorunlar

Özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü hâlin olanaksızlığı ilkeleri mantık ilkelerini oluşturmaktadır. Mantık felsefesi bu ilkelerle ilgili olarak şu soruları sorar:

Mantık ilkeleri her yer ve zaman için geçerli midir?

Bu ilkelerin temel kaynağı nedir?

Mantık ilkeleri varlığın temel ilkeleri de sayılabilir mi?

Bu ilkeler tek başlarına anlamlı mıdır? Yoksa birbirleriyle ilişkili midir?

Mantığın temel ilkelerinin varlığa nasıl uygulanacağı da temel sorunlardan biridir. Örneğin, özdeşlik ilkesi varlık alanına uygulandığında "Her var olan, kendisine özdeştir." biçiminde ifade edilir. Özdeşlik ilkesi bütün mantık sistemlerinde geçerli bir ilkedir. Yukarıdaki ifade, varlığın her durumda aynı olduğunu, değişmeyen, durağan bir yapısı olduğunu savunmayı gerektirir ki, bazı düşünürler değişmeyen hiçbir şeyin olmadığını ileri sürerek bunu reddederler.

Özdeşlik ilkesine yapılan böyle bir eleştiri, çelişmezlik ilkesine de başka bir açıdan bakmayı gerektirir. "Var olan hiçbir şey hem kendisi hem de kendisi olmayan olamaz." biçiminde ifade edilen çelişmezlik ilkesi de yine hiçbir şeyin değişmediğini kabul edersek doğru, her şeyin değiştiğini kabul edersek yanlış olur.

Aynı eleştiriler, üçüncü hâlin olanaksızlığı ilkesi için de getirilebilir. Çünkü, bu ilke özdeşlik ve çelişmezlik ilkelerine dayanılarak çıkarılır. Üçüncü hâlin olanaksızlığı ilkesi, iki değerli mantıkta geçerli, çok değerli mantıkta geçersizdir. Nitekim, çok değerli mantıkta önermelerin alabileceği ikiden fazla değer vardır. Dolayısıyla bu ilkenin mantık ilkesi olarak kalıp kalamayacağı önemli bir sorundur.

Görüldüğü gibi, mantık ilkeleri varlık alanına uygulandığında önemli sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bu sorunlar üzerine düşünmeyi, tartışmayı ve çözümler üretmeyi amaç edinen alan mantık felsefesidir.

ÖZET

Bu ünite de mantık felsefesinin konusunu ve temel sorularını inceledik.

Mantık, doğru düşünmenin kurallarını incelediği için, tüm bilimlerle sürekli ilişki içerisinde dir. Çünkü bilimler de mantıksal kurallara uyarak doğru bilgiye ulaşmaya çalışır.

Hem bilim felsefesi, hem de mantık felsefesi doğru bilgiye ulaşmanın yolunu açar. Bilim felsefesi bilimin, mantık felsefesi mantığın temel ilke ve kurallarını inceleyerek doğru düşünme biçimini gösterir.

Mantık felsefesi, mantığın kavramlarını, doğruluk ve geçerlilik anlayışını, mantık değişmezlerini ve mantık ilkelerini sorgular. Bu tartışmalar, mantığın gelişimini sağlamıştır.

ARAŞTIRMALAR

1. Aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

a. Mantığın kullandığı temel kavram, ilke ve kuralları konu edinen felsefe dalıdir.

b. Amacı bilimin dilsel yapısını çözümlmek olan felsefe dalına denir..

c. Özdeşlik, çelişmezlik ve üçüncü hâlin olanaksızlığı ilkesi temeldir.

2. Aşağıdaki ifadelerden hangilerinin doğru, hangilerinin yanlış olduğunu belirtiniz.

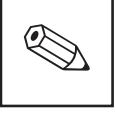
a. Mantığın anlam, ilke ve temel kavramlarıyla ilgilenen dal mantık felsefesidir.

b. Felsefe ve bilim birbiriyle ilişkili olmayan iki ayrı alandır.

c. Mantık felsefesi mantık ilkelerini eleştirir ve onlara ilişkin yeni sorular sorar.

d. Tüm mantık sistemlerinde özdeşlik ilkesi geçerlidir.

e. Bilim felsefesi ve mantık felsefesi, eleştirileriyle mantığın gelişimini engellemiştir.

DEĞERLENDİRME SORULARI

1. Mantık felsefesinin amacı aşağıdakilerden hangisidir?
 - A) Mantığın yöntemlerini eleştirmek.
 - B) Mantığın ilke ve kavramlarıyla ilgili temel sorunları tartışmak.
 - C) Mantık ve felsefeyi birbirinden ayırt etmek.
 - D) Mantığı olgusal bir bilim hâline getirmek.
2. Aşağıdakilerden hangisi bilim felsefesinin alanına **girmez**?
 - A) Bilimlerin yöntemini geliştirmek.
 - B) Bilimin dilsel yapısını çözümlmek.
 - C) Bilimin yapı ve işleyişini anlamak.
 - D) Kesin ve değişmez bilgilere ulaşmak.
3. Aşağıdakilerden hangisi bir aksiyomdur?
 - A) Su, iki hidrojen, bir oksijenden oluşur.
 - B) Dünya güneşin etrafında döner.
 - C) Ahmet ile Ali, Ali ile Veli kardeş ise, Ahmet ile Veli de kardeşdir.
 - D) $2 \times 2 = 4$
4. Aşağıdakilerden hangisi mantık felsefesinin sorduğu sorulardan **değildir**?
 - A) Mantık nedir?
 - B) Akıl ilkeleri her zaman geçerli midir?
 - C) Bir önermenin doğru olması ne demektir?
 - D) Doğru bilgiye ulaşmak mümkün müdür?
5. Aşağıdakilerden hangisi mantık felsefesi için **söylenemez**?
 - A) Mantığın ilerlemesini sağlamıştır.
 - B) İçeriğin bilgisine ulaşmak için mantıktan yararlanır.
 - C) Bilim felsefesi ile çelişki içindedir.
 - D) Mantığın ilke ve kurallarını tartışır.